

УДК 784.66:792.7(477)»20”

DOI <https://doi.org/10.32782/art-studies.2025-2-5>

УКРАЇНСЬКА ПІСЕННА ЕСТРАДА 20-Х РР. ХХІ СТ.: АНАЛІТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЇЇ ДОСЛІДЖЕННЯ

Галела Христина Василівна,

аспірантка кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва

Тернопільського національного педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-2734-4918>

У статті розглядається предметна специфіка дослідницьких підходів до аналізу української пісенної естради у часі 20-х рр. ХХІ ст., що як наукова традиція формувалася упродовж другої пол. ХХ ст. на засадах художньо-естетичного та філософсько-культурологічного осмислення зразків «масової музичної культури» в історико-соціальному просторі так званої техногенної цивілізації. На основі цієї традиції, а також у врахуванні стрімкого зламу у суспільно-політичному балансі та художньо-естетичних пріоритетах людства сформувалося кілька методологічно відмінних аналітичних ініціатив щодо тлумачення феномену «естрада» та його культуротворчої ролі. На сьогодні ці аналітичні ініціативи заслуговують бути розглянутими з боку сучасної філософсько-культурологічної парадигми, яка як «зразок» і навіть «правило» об'єднує опрацьовані дослідниками вимірні проєкції «образу» української пісенної естради. В їх числі – огляд її репертуарного базису з його художньо-естетичними якостями, «іменний імідж» виконавців, технології аудіовізуальної та сценічної індустрії тощо. Ці аспекти та аналітичні підходи до тлумачення української пісенної естради 20-х рр. ХХІ ст. засвідчено науковими працями згідно з їх тематично-проблемним формулюванням та виведеними судженнями. З метою синтезування цього дослідницького досвіду запропоновано аналітичний підхід з визначення художньо-образної специфіки українського естрадного пісенного репертуару 20-х рр. ХХІ ст. засобом залучення художньо-естетичної категорії «поетика», яка в методологічному плані дає можливість розглядати змістово-формальну єдність художньої композиції згідно з її феноменологічним та типологічним рівнями.

Ключові слова: музичне мистецтво, українська пісенна естрада, аналітичний підхід, дослідницький проєкт, категоріальний інструментарій, аналітичні інновації.

Halela Khrystyna. Ukrainian song variety of the 20s of the XXI century: analytical approaches to its research

The article examines the subject specificity of research approaches to the analysis of the Ukrainian song variety in the 20s of the twenty-first century, which as a scientific tradition was formed during the second half of the twentieth century on the basis of artistic and aesthetic, philosophical and cultural understanding of the examples of “mass musical culture” in the historical and social space of the so-called technogenic civilization. On the basis of this tradition, and taking into account the rapid change in the socio-political balance and artistic and aesthetic priorities of humanity, several methodologically different analytical initiatives have been formed to interpret the phenomenon of “pop” and its culture-creating role. Today, these analytical initiatives deserve to be considered from the perspective of the modern philosophical and cultural paradigm, which, as a “model” and even a “rule”, combines the measurable projections of the “image” of the Ukrainian pop music scene developed by researchers. These include an overview of its repertoire base with its artistic and aesthetic qualities, the “name image” of performers, technologies of the audiovisual and stage industries, etc. These aspects and analytical approaches to the interpretation of the Ukrainian song variety of the 20s of the twenty-first century are attested by scientific works according to their thematic and problematic formulation and the judgments made. In order to synthesize this research experience, an analytical approach to determining the artistic and figurative specificity of the Ukrainian pop song repertoire of the 20s of the XXI century is proposed by means of attracting the artistic and aesthetic category of “poetics”, which in methodological terms makes it possible to consider the content and formal unity of an artistic composition in accordance with its phenomenological and typological levels.

Key words: musical art, Ukrainian pop music, analytical approach, research project, categorical tools, analytical innovations.

Вступ. У сьогоденні українське суспільство не тільки обтяжене емоційно-психологічним та вольовим спротивом щодо агресії так званого «російського світу», але також наснажене сподіваннями щодо істинного людського щастя – життя у мирі й злагоді, сповненого натхненням життєтворчості й братерської любові. Таке настроєве сум'яття по-особливому заторкує «струни» сучасної пісенної естради, яка напрочуд тонко реагує на проблематичність подібного роду емоційно-смыслових напружень. У цьому напрямі незмінно розгортаються міркування сучасних дослідників, які, цілеспрямовано вдаючись до тлумачення художньо-образної специфіки української пісенної естради 20-х рр. ХХІ ст., демонструють при цьому пошук її особливих аналітичних аргументацій – таких, які закликають до наукової комунікації та соціокультурного діалогу. З цього ж приводу вважаємо слушною таку думку: «Українська естрадна пісня повинна стати об'єктом комплексних міждисциплінарних досліджень, оскільки вона функціонує як особлива соціокультурна дія, що відображає історичні, культурні та соціальні процеси, які відбуваються у суспільстві» [6, с. 158].

Мета дослідження – на основі аналітичного огляду та узагальнення наукового досвіду з дослідження сучасної української пісенної естради визначити домінуючі підходи до її розуміння та інтерпретації, а також віднайти можливість для їх синтезу під виглядом такого інноваційного методологічного упровадження, як залучення до опису художньої форми новітньої української естради нормативних питань з класичної категорії «поетика».

Матеріали та методи. Матеріал дослідження становлять дослідницькі проекти сучасних науковців щодо аналізу зразків новітньої української пісенної естради у сольному та гуртовому виконанні, що від др. пол. ХХ ст. виокремлюються у них як творчий здобуток сучасної національної музичної творчості у так званому «легкому / розважальному жанрі» і являють собою різкий контраст із «масовим продуктом» радянської дійсності.

Вибраний для дослідження аналітичний матеріал розглядається у спектрі застосування у ньому феноменологічного та типологічного методів опису художньої форми із чітко окресленими предметними межами та дослідницькими завданнями щодо розкриття системотворчих цілей з творення жанрової та стильової специфіки певного естрадного проєкту.

Результати. Дослідницький досвід щодо української естрадної пісенної творчості останніх двадцяти з лишком років ще не є численним, та головне – логічно співвідноситься з аналітичними здобутками стосовно цього пласту національної культури від середини ХХ ст. Відзначимо, як приклад, дослідження «Трансформаційні процеси естрадної музики в сучасному культурному просторі України» [9]. Такий аналітичний підхід актуалізує аспект динамічності існування української естради, що не поступається в художній якості світовим зразкам, й, більше того, ревно оберігає автентичні коріння. Також відзначимо спорідненість дослідницьких оглядів зразка «Шляхи розвитку української музичної естради: від наслідування до становлення національного контенту» [2] та «Сучасна українська естрадна пісня як засіб трансляції культурної ідентичності» [3]. У названих дослідницьких проєктах домінує думка про стале дотримання в українській пісенній естраді «художнього коду» ментально автентичного ліризму та кордоцентризму (П. Юркевич, Г. Сковорода, Т. Шевченко та ін.). Адже, як стверджено численними науковцями-етнокультурологами, українська пісенність (особливо тип ліричного пісенного жанру) є своєрідним еталонним «знаком», що має статус художнього символу української національної ментальності.

За умов такого роду аналітичного підходу у сучасних дослідженнях цілеспрямовано порушується питання стильових якостей українського естрадного пісенного репертуару 20-х рр. ХХІ ст. у якому, з одного боку, міститься кореневий сенс української ліричної пісенності; з іншого – накопичено її новітні стилістичні сегменти (композиційні та музично-мовленнєві параметри жанрової

стилізації). Наприклад, якщо українські естрадні пісенні проекти в часі 60–70-х рр. XX ст. виявляли стильові образи етнографізму у сполучі з романтизмом (як у пісенній творчості В. Івасюка), то у 20-х рр. XXI ст. це стильові моделі неофольклоризму (як у пісенних проектах гурту «Калуш») або ж його синтезу з авангардизмом (як у пісенно-сценічних проектах «ДахаБраха»), які сполучає ідея художньої реінтерпретації основної стильової моделі.

Подібного роду стильовий підхід висувається не вперше і є зразком історико-культурологічних спостережень за розвитком української пісенної естрадної творчості упродовж попереднього століття.

Культурологічний підхід акцентує увагу на взаємодії соціокультурних процесів та мистецьких «рухів» у сфері так званої «масової культури». Наприклад, дослідження науковців: Н. Самікова «Масова культура та соціокультурні тенденції XXI століття: взаємозв'язок та реалізація (на прикладі окремих зразків поп-музики)» [11]; М. Чеботар «Вокальна естрада України в культурному просторі XXI століття» [13]. У подібних дослідницьких проектах важливої уваги надано процесам суспільних змін та їх впливу на формування тенденцій з приводу уніфікації певних музично-стильових стандартів, завдяки чому мали б зникнути докорінні відмінності творення національної естрадної культури зі щоразу новими соціокультурними умовами її функціонування у світовому масштабі.

Але, окрім подібних ідей щодо «глобалізації» як засобу «поширення моди», у сфері «розважальної» музичної культури, тим не менше, істинним є твердження: «У світі нічого немає без-етнічного» (Ентоні Сміт). Тому, мабуть, не слід переоцінювати саму ідею «глобалізації» та пошуку будь-яких стилістичних та жанрово-стильових аналогій української пісенної естради зі світового гатунку зарубіжним стилістичним досвідом, що спричинятиме применшення результатів його етнонаціональної ідентифікації.

Окрім культурологічного аспекту наукових студій щодо сучасної української

пісенної естради, окремий напрям аналітичних підходів становить повноцінне залучення музикознавчого аналітичного інструментарію – категорій «жанр», «стиль», «композиційна форма», «інтонаційна модель», «лексичний тип музичного мовлення» тощо. Для прикладу назвемо такі наукові праці: «Стильові особливості сучасної естрадної пісні» [12]; «Українська естрадна пісня у музикознавчих дослідженнях: наукова панорама» [10]; «Жанрово-стильові новації у творчості українських естрадних співаків» [8]; «Традиційна естрадна пісня: концептуалізація поняття» [6]. Важливо, що у названих дослідженнях ідеться про аналітичні реакції щодо історико-стильових змін у структурі та стилістичних технологіях творення певного жанрового типу, який здебільшого перетворюється на метафоричну форму свого стабілізованого музичною традицією інваріанту (наприклад, адаптованої сучасною мело-ритмічною лексикою «ліричної пісні» народного зразка в естрадній творчості Артема Пивоварова).

Наближений сенс до музикознавчого аналітичного підходу має проблематика сценічного іміджу естрадного співака чи гурту, в основі якої наукові погляди щодо філософсько-естетичних категорій «творчість», «творча особистість», «художня свідомість», «індивідуальний творчий стиль» тощо. Наприклад: «Творча індивідуальність естрадного співака як основа його сценічного іміджу» [1]; «Створення стилю-іміджу артиста в контексті сучасної масової культури (на прикладі українських естрадних виконавців)» [7]. У подібного роду дослідницьких проектах ідеться про усвідомлені запозичення (або впливи) виконавських прийомів співу, таких як «тванг», «белтінг», «йодль», «реттл», «свисток», «штробас», «мікст», «субтон» тощо. Але, попри вказані запозичення надсучасних технік співу, враховується також уже адаптований в українській естрадній співочій культурі досвід володіння джазовими стильовими прийомами, які завжди були свідченням досягнення високої естрадно-виконавської майстерності і вдало співіснують з іншими техніками, моделюючи щоразу новий вектор стильової спрямованості українського естрадного співу.

Аналітичний сенс щодо огляду панорами української пісенної естради 20-х рр. ХХІ ст. отримав персоналістично-особистісний підхід, який зумовив склад суттєво оновленого переліку популярних на сьогодні естрадних виконавців з їх неординарним пісенним репертуаром та не менш неординарною манерою його сценічного втілення. До таких відносять «сценічні імена» Wellboy, ONUKA, Kozak System, Jerry Heil, Khayat, Alyona Alyona, Melovin, The Hardcis, Monatik та ін. Перелічені виконавці актуалізують собою тенденцію афектованої індустрії сценічного іміджу, виявляючи чималий художній хист у хореографічних та візуальних інсценізаціях виконуваних пісенних композицій.

У разі такого аналізу наголошується на такій специфічній якості творчого іміджу естрадного виконавця, як «сексуальність». За твердженням сучасних аналітиків, він торкнувся зміни стереотипів сценічного вигляду й поведінки естрадного виконавця з уніфікованого до індивідуального як чинника «комерційного успіху» [1, с. 120]. У зв'язку з цим дослідники незмінно акцентують увагу на посиленій ролі критерію «видовищності», що лише у 20-х рр. ХХІ ст. переріс у важливий «художній маневр» сучасної естради як в аудіовізуальному, так і сценічному втіленнях. Саме тому симптоматичним є дослідницький акцент на активних запозиченнях із закордонного досвіду особливих форм ретрансляції власне «масової музичної культури» в її тематично-змістових та жанрово-стильових аспектах засобами аудіовізуальних технологій (відеокліпи) та специфічних масових телепроектів, фестивалів, хіт-парадів, тематичних телевізійних програм (наприклад, «Голос країни»).

Варто також звернути увагу й на такий аналітичний аспект, як «семіосфера та семіозис української естрадної пісні» [4]. Цей аспект охоплює її «знакові» та «символічні» форми (вербальні, невербальні, кінетичні, персоналістичні), що являють собою «потужну систему багатопланового спілкування суб'єктів комунікаційного процесу в умовах сучасної цивілізації», а також є «певним денотатом музичного напряму, жанру, суспільного

погляду на імідж естрадної пісні, чинних культурних поглядів тощо» [4].

На сьогодні майже кожен український естрадний співак чи гурт з його очільником є втіленням певної стильової моделі. Причому здебільшого це стилістично традиційні жанрові носії та «стильові блоки», які об'єднує ідея стилістичної реінтерпретації. Наприклад, Джамала (Jamala) – жанрова метаформа «авторської пісні» із сумішшю стилістичних ознак джазу, соулу, world music, ритм-н-блюзу, електронної музики та госпелу; гурт «ВВ» та його лідер Олег Скрипка – фолк-року, що як новітня стильова модель «неофольклоризму» синтезує у собі експресію рок-музики; гурт «Океан Ельзи» та Святослав Вакарчук – симбіоз неоромантизму та рок-балади; «Даха-Браха» – єдність архаїчного етнографізму та акустичних експериментів авангардного зразка тощо.

Важливо зазначити, що на сьогодні високу популярність має так звана «клубна» музика з її специфічною сугестивністю зразка «vocal-trens», «haus» та «dram end bass», що фактично не передбачає її суто жанрової образно-змістової спеціалізації і тому у своїх стилістичних означеннях є радше понаджанровим утворенням.

Поряд з цим велику популярність на сьогодні має також тип авторської пісні, стильове позначення якої цілковито залежить від семантичного насичення персонального образу співака-виконавця як ментального та інтуїтивного феномена, але з повним обмеженням традиційної типологічної жанрової номінації (Jamala, YakTak, Cola, Schumei, Ivannavi, Geri Heil, Alyona Alyona тощо). Тому можемо висунути припущення про виникнення такого новітнього естрадного пісенного різновиду, як «мета-жанр», що як понятійне позначення феноменологічного порядку традиційно передбачає фіксацію унікальних виразових здатностей «художнього методу творення мистецьких образів високої міри узагальнення та посиленої ролі авторського начала» [6, с. 453–454].

Висновки. Аналіз підходів до вивчення художньої та соціокультурної специфіки

української пісенної естради 2020-х років показав їх методологічну спільність, зокрема через дотримання змістово-формальної єдності композиції на феноменологічному та типологічному рівнях. Дослідження підтвердило, що сучасний естрадний репертуар розглядається здебільшого через традиційні музико-знавчі й культурологічні поняття та терміни.

Однак суттєві зміни у змістово-образній та стилістичній площинах сучасної української

пісенної естради зумовлюють необхідність розширення аналітичного інструментарію. Зокрема, спостерігається тенденція до створення персоніфікованих художніх образів, де переважає медитативна сфера, а змістова варіативність художнього образу відходить на другий план. Це формує естетичну ситуацію, в якій домінують сугестивні стани артиста, що потребує залучення нових, ще не адаптованих аналітичних дискурсів.

Література

1. Бурлака А. Творча індивідуальність естрадного співака як основа його сценічного іміджу. *Імідж і репутація: сучасні тенденції і виклики* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Київ. 2020, 20–21 березня, С. 118–124.
2. Бурлака А. Шляхи розвитку української музичної естради: від наслідування до становлення національного контенту. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Філософія, культурологія, соціологія*. 2022. Вип. 24. С. 14–20.
3. Бурлака А. Сучасна українська естрадна пісня як засіб трансляції культурної ідентичності. *Питання культурології*. 2023. Вип. 41. С. 43–51.
4. Бурлака А. Українська естрадна пісня в сучасній масовій художній культурі : дисертація доктора філософії. Київський національний університет культури і мистецтв, 2023.
5. Гром'як Р. Т., Ковалів Ю. І., Теремко В. І. (ред.). Літературознавчий словник-довідник. Київ : Видавничий центр «Академія». 1997.
6. Зосім О. Традиційна естрадна пісня: концептуалізація поняття. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2022. Вип. 2. С. 153–158.
7. Манько С. Створення стилю-іміджу артиста в контексті сучасної масової культури (на прикладі українських естрадних виконавців). *Культура України. Серія : Мистецтвознавство*. 2017. Вип. 56. С. 170–180.
8. Овсяннікова Н. Жанрово-стильові новації у творчості українських естрадних співаків. *Мистецтвознавчі записки*. 2022. Вип. 42. С. 96–100.
9. Овсяннікова Н. Трансформаційні процеси естрадної музики в сучасному культурному просторі України. *Мистецтвознавчі записки*. 2023. Вип. 44. С. 119–123.
10. Охітва Х. Українська естрадна пісня у музикознавчих дослідженнях: наукова панорама. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Напрям: Мистецтвознавство*. 2020. Вип. 34. С. 221–226.
11. Самікова Н. Масова культура та соціокультурні тенденції ХХІ століття: взаємозв'язок та реалізація (на прикладі окремих зразків поп-музики). *Часопис Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського*. 2021. Вип. 1(50). С. 21–35.
12. Сухолова М. Стильові особливості сучасної естрадної пісні. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*. 2023. Вип. 7(25). С. 291–302.
13. Чеботар М. Вокальна естрада України в культурному просторі ХХІ століття. *АРТ-платФОРМА*. 2020. Вип. 1(1). С. 336–350.

References

1. Burlaka, A. (2020, March 20–21). Tvorchia individualnist estradnoho spivaka yak osnova yoho stsenichnoho imidzhu [The creative individuality of a pop singer as the basis of his stage image]. *Imidzh i reputatsiia: suchasni tendentsii i vyklyky: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 118–124). Kyiv [in Ukrainian].
2. Burlaka, A. (2022). Shliakhy rozvytku ukrainskoi muzychnoi estrady: vid nasliduvannia do stanovlennia natsionalnoho kontentu [Ways of development of Ukrainian music scene: from imitation to the formation of national content]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Filosofiia, kulturolohiia, sotsioloiiia*, 24, 14–20 [in Ukrainian].
3. Burlaka, A. (2023). Suchasna ukrainska estrada pisnia yak zasib translatsii kulturnoi identychnosti [Modern Ukrainian pop song as a means of broadcasting cultural identity]. *Pytannia kulturolohiia*, 41, 43–51 [in Ukrainian].

4. Burlaka, A. (2023). *Ukrainska estrada pisnia v suchasni masovii khudozhnii kulturi: dysertatsiia doktora filosofii* [Ukrainian pop song in modern mass artistic culture: PhD thesis]. Kyivskyi natsionalnyi universytet kultury i mystetstv [in Ukrainian].
5. Hromiak, R.T., Kovaliv, Yu.I., & Teremko, V.I. (Eds.). (1997). *Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk* [Literary dictionary-reference book]. Kyiv: Vydavnychiy tsentr "Akademiia" [in Ukrainian].
6. Zosim, O. (2022). *Traditsiina estrada pisnia: kontseptualizatsiia poniattia* [Traditional pop song: conceptualization of the concept]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*, 2, 153–158 [in Ukrainian].
7. Manko, S. (2017). *Stvorennia styliu-imidzhu artysta v konteksti suchasnoi masovoi kultury (na prykladi ukrainskykh estradnykh vykonavtsiv)* [Creating an artist's style and image in the context of modern mass culture (using the example of Ukrainian pop artists)]. *Kultura Ukrainy. Seriia: Mystetstvoznnavstvo*, 56, 170–180 [in Ukrainian].
8. Ovsianikova, N. (2022). *Zhanrovo-stylovi novatsii u tvorchosti ukrainskykh estradnykh spivakiv* [Genre and style innovations in the work of Ukrainian pop singers]. *Mystetstvoznnavchi zapysky*, 42, 96–100 [in Ukrainian].
9. Ovsianikova, N. (2023). *Transformatsiini protsesy estradnoi muzyky v suchasnomu kulturnomu prostori Ukrainy* [Transformational processes of pop music in the modern cultural space of Ukraine]. *Mystetstvoznnavchi zapysky*, 44, 119–123 [in Ukrainian].
10. Okhitva, Kh. (2020). *Ukrainska estradna pisnia u muzykoznavchyykh doslidzhenniakh: naukova panorama* [Ukrainian pop song in musicological studies: a scientific panorama]. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku. Napriam: Mystetstvoznnavstvo*, 34, 221–226 [in Ukrainian].
11. Samikova, N. (2021). *Masova kultura ta sotsiokulturni tendentsii XXI stolittia: vzaemovviazok ta realizatsiia (na prykladi okremykh zrazkiv pop-muzyky)* [Mass culture and socio-cultural trends of the 21st century: interrelation and implementation (using the example of individual samples of pop music)]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P.I. Chaikovskoho*, 1(50), 21–35 [in Ukrainian].
12. Sukholova, M. (2023). *Stylovi osoblyvosti suchasnoi estradnoi pisni* [Stylistic features of modern pop songs]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky. Seriia "Pedagogika", Seriia "Psykhologhiia", Seriia "Medytsyna"*, 7(25), 291–302 [in Ukrainian].
13. Chebotar, M. (2020). *Vokalna estrada Ukrainy v kulturnomu prostori XXI stolittia* [Ukrainian vocal variety in the cultural space of the 21st century]. *ART-platFORMA*, 1(1), 336–350 [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 28.10.2025

Дата прийняття статті: 15.11.2025

Опубліковано: 29.12.2025